

Výsady kráľovnej

Začiatkom roka 1383 boli mešťania a hostia (nemeckí novousadlíci) Prievidze poctení mimoriadnou priazňou prvej ženy na uhorskom tróne, kráľovnej Márie z rodu Anjouovcov. Získali od nej výsady slobodného kráľovského mesta, čím sa Prievidza zaradila do skupiny najvýznamnejších miest v krajine. Udelené slobody pre nich znamenali, okrem vedomia výnimočného postavenia, hlavne konkrétnu pomoc v ďalšom živobytí. O osudoch Prievidžanov od tejto chvíle už viac nerozhodovali bojnickí zemepáni, ani krajinské sudy, ale ich vlastný richtár či v najťažších prípadoch samotný panovník. Slobodne volený prievidzský richtár disponoval aj právom meča, čo znamená, že previnilcovi, usvedčenému z ťažkého zločinu, mohol udeliť trest smrti. Okrem richtára, si mešťania od tohto momentu mohli sami voliť aj farára. Čo sa týka mestského hospodárstva, za pevne stanovený ročný poplatok Prievidžania, na rozdiel od minulosti, podľa svojej vôle hospodárili s príjmami všetkých mestských podnikov (napr. mlynov či krčiem). Vďaka veľkorysosti kráľovnej im do spoločného vlastníctva so všetkými úžitkami navyše

Podoba kráľovnej Márie z Anjou podľa kroniky Jána z Turca (r. 1488)

pribudli tri susedné dediny – Veľká Lehôtka, Malá Lehôtka a Moštenica. Priaznivý dopad mali výsady tiež na ďalší rozvoj remesiel v Prievidzi. Vďaka nim mohli v meste v neobmedzenom počte vyrábať remeselníci každého druhu, z ktorých kráľovná konkrétne menuje mäsiarov, pekárov, obuvníkov, kováčov, krajčírov, predavačov soli a súkenníkov. Cudzí kupci, prechádzajúci cez mesto, museli mešťanom platiť mýto. Krátky čas (do roku 1429) sa mesto pýšilo aj míľovým právom, čo znamenalo, že s výnimkou obyvateľov Bojníc

a Novák, nemohol v okruhu jednej míle od mesta nikto, okrem samotných Prievidžanov, vykonávať akékoľvek remeslo, postaviť si mlyn či chytať ryby. Takisto

trh sa v rámci stanoveného okruhu mohol konať výhradne v Prievidzi. Z moci kráľovnej mali Prievidžania, popri všetkých, konkrétne rozpísaných, právach, dovolené užívať rovnaké slobody, akým sa tešili mešťania a hostia vtedajšieho hlavného mesta Uhorska – Budína, čo sa však v reálnom živote, zdá sa, málo využívalo.

Nadobudnuté výsadné postavenie si Prievidza udržala bezmála štyristo rokov, jeho váha však nebola vždy rovnaká. Naopak, veľmi skoro sa začala prejavovať blízkosť Bojníc a s ním stret záujmov mešťanov s majetníckymi úmyslami tamojších zemepánov. Skoré oslabenie pozície Prievidze dokazujú dokumenty z rokov 1390 a 1430, v ktorých panovník Žigmund Luxemburský najprv venoval Leustachovcom spolu s Bojnickým panstvom aj pravidelný ročný poplatok Prievidze a v neskoršej darovacej listine Nofriovcom mesto priamo spomína ako súčasť majetkov rodu. K opätovnému pozdvihnutiu mesta kráľovským potvrdením a rozšírením výsad z roku 1383 dochádza v druhej polovici 15. storočia za vlády Mateja Korvína. Definitívne ukotvenie Prievidze vo formálnej pozícii zemepanských miest podľa všetkého nastáva najneskôr začiatkom 16. storočia po tom, čo sa majiteľom bojnického panstva stáva magnát Ján Zápoľský, od roku 1526 protikráľ Ferdinanda I. Habsburského. Tento faktický vládca Uhorska nemal najmenší dôvod posilňovať autonómne postavenie miest na svojom území, čo malo nepriaznivý dopad aj na Prievidzu. Faktom zostáva, že či už v dôsledku predchádzajúcich udalostí alebo negatívneho pôsobenia tejto osobnosti, Prievidzu nenachádzame v zozname slobodných kráľovských miest Uhorska uvedenom v dekréte Vladislava II. Jagelovského z roku 1514. Napriek tejto skutočnosti je však nesporné, že Prievidžania až do odňatia privilégii v roku 1771 dokázateľne využívali väčšinu výsad udelených kráľovnou Máriou, pričom svoje špeciálne postavenie neraz hrdo zdôrazňovali aj v dodnes zachovaných úradných dokumentoch.

Otázka: **Ako sa volala kráľovná, ktorá v roku 1383 rozšírila mestské práva Prievidze?**

Spracoval: Ján Vingárik

© Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Prievidza 2013